
**תפיסת הזהות המקצועית של בוגרי תכנית ההכשרה לטיפול
בעזרת בעלי חיים**

תקציר מנהלים

שרי בר-און רחל שגיא יצחק גילת

סיוון תשע"א יוני 2011

© כל הזכויות שמתמחות לרשות המחקר,
מכללת לוינסקי לחינוך

רקע

טיפול בעזרת בעלי חיים הוא גישה טיפולית המשלבת בעלי חיים במרחב הטיפולי ובתהליך הטיפולי. בעשור האחרון התרחב מאוד השימוש בגישה זו לצורך מתן מענה למגוון צרכים בקרב אוכלוסיות שונות. התפתחות תחום זה בישראל מאופיינת בזיקה חזקה למערכת החינוך, אשר באה לידי ביטוי בקיומן של הכשרות מקצועיות במכללות להכשרה להוראה והשתלבותם של חלק ניכר מן הבוגרים בעבודה טיפולית במוסדות חינוך. היות ותחום זה הוא בטבעו טיפולי, הזיקה הישירה שלו לעולם החינוך יצרה מתח בין שניהם שיכולה להיות לו השלכה על אופי העבודה בשטח ועל הזהות המקצועית של העוסקים בה. במכללת לוינסקי מופעלת תכניות לימודים בתחום הסיוע בעזרת בעלי חיים משנת תש"ס ועד כה שיימו את ההכשרה והשתלבו בעבודה כמעט 200 בוגרים. הידע המחקרי בנוגע לזהותם המקצועית של הבוגרים, מאפייני עבודתם ותפיסתם את תרומת ההכשרה הינו מועט מאד. המחקר הנוכחי בוחן היבטים אלה מנקודת מבטם של בוגרי התכנית.

שאלות מחקר

1. מהם מאפייני עבודתם המקצועית של בוגרי התכנית ביחס למטרות העבודה המקצועית, הגישות טיפוליות וקבלת הדרכה מקצועית?
2. כיצד תופסים בוגרי התכנית את זהותם המקצועית ומהו הקשר בין תפיסה זו לבין הוותק בעבודה ומאפייני העבודה?
3. כיצד תופסים בוגרי התוכנית את תרומת ההכשרה להצלחתם בעבודה ולעיצוב זהותם המקצועית?

שיטת המחקר

אוכלוסיית המחקר כללה 173 בוגרים שסיימו את הלימודים בתכנית החל מהשנה הראשונה לקיומה או נמצאו בשלבים מתקדמים של סיום הלימודים בשנת ביצוע המחקר (תשע"א). בסקר טלפוני שנערך לצורך איתור הבוגרים וקבלת הסכמה להשתתף במחקר אותרו 103 בוגרים ומתוכם 91 החזירו שאלון מפורט שנשלח אליהם בדואר. מתוכם, 35% בעלי ותק של פחות משנה בעבודה, 25% בעלי ותק של 2 עד 6 שנים, 25% בעלי ותק של 7 עד 10 שנים ו 15% עובדים בתחום מעל 10 שנים. השאלון פותח לצורך המחקר ומהווה גרסה מורחבת לשאלון שהועבר לבוגרי התכנית במחקר קודם (גילת ושגיא 2006). השאלון מובנה וכולל את הנושאים הבאים: מניעים לבחירה במקצוע, מאפיינים אובייקטיביים של העבודה במקצוע, שביעות רצון מהיבטים בעבודה, תפיסת הקשר בין הבוגרים לבין הסביבה (קבלת תמיכה והערכה), תפיסת הזהות המקצועית ותפיסת התרומה של ההכשרה לעבודה הטיפולית. נוסף על הנתונים הכמותיים נאספו גם נתונים איכותניים באמצעות ראיונות פתוחים עם שישה בוגרים של התכנית, אשר התבקשו לספר על תהליך קבלת ההחלטה ללמוד סיוע בעזרת בעלי חיים ולהציג את המשמעויות האישיות של העיסוק בתחום זה.

ממצאים

א. מאפיינים אובייקטיביים של העבודה

השתלבות בעבודה בתחום: אחוז גבוה מאד מבין המשיבים – 86% - עוסקים כיום בתחום הסיוע בעזרת בעלי חיים.

דרכי העבודה: פינת חי מוסדית היא דרך העבודה השכיחה ביותר (67% מקרב המשתתפים) אך נעשה שימוש שכיח גם בדרכים אחרות: פינת חי ביתית (52%) שילוב בעלי חיים עם אמצעי טיפול נוספים (45%) ושימוש בחדר טיפולים בו עובדים עם בע"ח (43%). השימוש בניוד בעלי חיים אל הפונים פחות שכיח – רק 25% דווחו עליו.

אופני עבודה: עבודה פרטנית ועבודה קבוצתית מהוות את האופנים השכיחים ביותר, אחוזי המדווחים המשתמשים בהן הם 85% ו 76% בהתאמה. שאר אופני העבודה דווחו בשכיחות נמוכה של פחות מ 25% - הנחיית הורים, הנחיית צוות והנחיית קבוצות גדולות.

צרכי מטופלים: רוב המשיבים דיווחו שהם מתמקדים בצרכים רגשיים, קוגניטיביים, חברתיים ותחושתיים של מטופלים. רק כ 30% מתמקדים בצרכים מוטוריים ובצרכים לימודיים.

תמיכה מקצועית והדרכה: שני המקורות העיקריים למתן הדרכה בלתי פורמאלית הם עמיתים למקצוע (66%) וצוות חינוכי במקום העבודה (53%). המקורות האחרים, כמו מרצים במכללה, אנשים מתחום בעלי חיים ובני משפחה דווחו על ידי מעט מבין המשתתפים.

אשר להדרכה פורמאלית, 50% מהמשיבים מקבלים הדרכה מקצועית (supervision) ע"י איש טיפול מוכר. כ 40% מהם מקבלים הדרכה על ידי איש מקצוע בתחום הטיפול בבעלי חיים והשאר מקבלים הדרכה על ידי אנשי מקצוע כמו פסיכולוגים ועובדים סוציאליים שאינם קשורים לטיפול באמצעות בעלי חיים.

ב. מאפיינים סובייקטיביים של העבודה

מניעים לבחירה במקצוע: ההחלטה לעסוק במקצוע מתגבשת ברוב המקרים בגיל צעיר – 57% מן המשיבים טענו שהם ידעו תמיד שיעסקו במקצוע זה. שאר המשיבים קיבלו את ההחלטה במהלך הלימודים לתואר הקודם או לפני ההרשמה ללימודים בתכנית לסיוע בעזרת בעלי חיים. הסיבות השכיחות ביותר לבחירה במקצוע הן אינטרינזיות – אהבה לבעלי חיים, אהבה לילדים ורצון לעסוק בתחום טיפולי. יותר מ 80% מהמשיבים ציינו את המניעים האלה. מניעים אקסטרינזיים כגון יוקרת המקצוע, אפשרות לשלוט בזמני עבודה ואפשרות להרוויח באופן מכובד השפיעו על חלק קטן מן הבוחרים בתחום.

שביעות רצון מן העבודה: ככלל, המשיבים דיווחו על רמה גבוהה של שביעות רצון מעבודתם. יותר מ 80% מרוצים מהעיסוק בתחום המקצועי, מהתרומה למקום העבודה ומחופש הפעולה שניתן להם. כ 75% מרוצים מהמעמד שלהם כאנשי מקצוע ומן ההערכה שהם מקבלים מן הסביבה. כמו כן, יותר מ 70% מעריכים את יכולתם המקצועית כגבוהה. עוד נמצא שקיימים קשרים חיוביים בין הוותק בעבודה לבין שביעות הרצון והערכת הסביבה. ככל שהמשיבים עובדים זמן רב יותר בתחום, כך הם מביעים שביעות רצון רבה יותר מן העבודה ומרגישים הערכה גבוהה יותר מן הסביבה.

דילמות מקצועיות בעבודה : הדילמה השכיחה ביותר עליה דיווחו העונים היא קונפליקט בין טובת המטופל לבין טובת בעלי החיים 52% ציינו אותה כמעסיקה אותם במידה רבה. סוג נוסף של דילמה שהופיע בשכיחות של 30% היה פער בין גישת המשיב לבין גישת הצוות החינוכי.

ג. שביעות רצון מהלימודים ומתרומתם להכשרה

המשיבים התבקשו לדרג את שביעות רצונם מהלימודים בהתייחס לתשעה תחומי תוכן בהם עסקו הלימודים. נמצאה רמה גבוהה מאד של שביעות רצון בחמישה תחומים בהם היה הממוצע כ-5.5 בסולם בן 6 דרגות: הדרכה קבוצתית, סיורים להכרת פינות החי, זואולוגיה, קורסים מעשיים בפינות החי, הדרכה פרטנית ווטרינרית. שביעות הרצון מלימודי הפסיכולוגיה היתה גבוהה למדי – ממוצע של 4.3 מתוך 6 ושביעות הרצון מלימודי החינוך המיוחד הייתה נמוכה למדי – ממוצע 3 מתוך 6.

שלושת הקורסים שנתפסו כתורמים במידה רבה ביותר לעבודה הם: **הדרכה קבוצתית, שיעורים מעשיים בפינת החי וזואולוגיה**. לעומת זאת, הקורסים בוטרינרית והסיורים להכרת פינות החי נתפסו כתורמים לעבודה במידה מועטה על אף שביעות הרצון הגבוהה מהלימוד בהם.

ד. זהות מקצועית בעבודה עם בעלי חיים

על מנת לבחון את תפיסת הזהות המקצועית של בוגרי התכנית, הם התבקשו להגדיר את עצמם באחת מבין שלוש אוריינטציות מקצועיות שהוצגו בפניהם. הממצאים הראו שהאוריינטציה השכיחה ביותר היא **מחנכים בגישה טיפולית** – 42% (להלן "**מחנכים**") לאחר מכן מטפלים בעזרת בעלי חיים - (להלן "**מטפלים**") 36% והאוריינטציה הפחות שכיחה היא מסייעים בעזרת בעלי חיים - 22% (להלן "**מסייעים**"). ממצא מעניין התקבל בנוגע לשינויים בהגדרת האוריינטציה המקצועית. בקרב המשיבים הוותיקים (מעל 10 שנים) הרוב הגדול מגדיר עצמו כמחנך. בקרב המשיבים בעלי ותק בינוני (3 עד 9 שנים) יש פיזור של שלוש האוריינטציות באופן די מאוזן ואילו בקרב המשיבים החדשים (בעלי ותק של פחות משנתיים), הרוב מגדיר עצמו כמטפל. לממצא זה מוצעים שני הסברים: האחד מתמקד באוכלוסיית הפונים ללמוד את התחום וטוען שבעבר היו יותר פניות של אנשי חינוך ובשנים האחרונות פונים יותר אנשי טיפול. ההסבר השני גורס שבמהלך השנים התחזקה האוריינטציה הטיפולית בקרב המטפלים, הסביבה והקהילה המקצועית ולכן הבוגרים שהשתלבו בסביבה זו בשנים האחרונות מגדירים עצמם כמטפלים. בבדיקת הקשרים בין האוריינטציה המקצועית לבין מאפייני העבודה נמצאו הבדלים משמעותיים בין הקבוצות הן ביחס למאפיינים האובייקטיביים והן ביחס למאפיינים הסובייקטיביים. אשר למאפיינים האובייקטיביים נמצא שמחנכים משתמשים יותר בפינת חי ובחדר טיפולים מאשר שתי הקבוצות האחרות ומטפלים משתמשים יותר בהבאת בעלי חיים אל המטופלים. אשר לאופן העבודה נמצא שמחנכים עוסקים יותר בעבודה פרטנית, בעבודה קבוצתית ובהנחיית הורים מאשר מסייעים ומטפלים. בנוסף, מחנכים מצליחים לגעת בעבודתם בכל מגוון הצרכים הטיפוליים יותר מאשר שתי קבוצות הזהות האחרות, לרבות צרכים רגשיים. עם זאת בולטותם של הצרכים הרגשיים אצל המטפלים חזקה יותר יחסית לאחרים. בעניין המוטיבציה לעסוק בתחום נמצא שמחנכים קבלו את ההחלטה לעסוק בו בשלב מוקדם יותר מאשר המסייעים והמטפלים; המניע האינטרינזי חזק יותר אצל המחנכים מאשר אצל

המטפלים והמסייעים והמניע האקסטרינזי חזק יותר אצל המטפלים מאשר בשתי הקבוצות האחרות.

ה. ממצאים איכותניים

התשובות של ששת הבוגרים לראיון הפתוח עובדו באמצעות ניתוח תוכן כמקובל במחקר האיכותני. הקטגוריות שעלו מתוך הראיונות מבטאות את המשמעויות השונות שמייחסים המשיבים לעיסוק במקצוע. קטגוריות אלה מוצגות להלן בליווי ציטוטים מדגימים מדברי המרואיינים. הקטגוריות שאותרו מחולקות לשלושה היבטים שבכל אחד כלולות מספר קטגוריות: בחירה בתחום הסיוע באמצעות בעלי חיים, מאפיינים של העבודה באמצעות בעלי חיים וזהות מקצועית.

היבט ראשון: בחירה בתחום

1. אהבת בע"ח, גידולם וטיפול בהם, כולל בעלי חיים ייחודיים

- אנשים שקודם כל חייבים לאהוב בעלי חיים ברמה כזאת או אחרת. יש כאלה שזה ממש ממש בדמם, הם רואים בזה איזה שהיא שליחות. ויש כאלה שלא. לא לכל אחד מתאים פינת חי כמו זו. כי היא גדולה וצריך לעבוד ממש קשה. עם ג'יפה וכן עבודה פיזית.
- הייתי בכיתה א'. לא היה אצלנו פינת חי. ובנינו אותה. כל יום אחרי הצהריים, אחרי הלימודים, בילינו בפינת חי המון-המון שעות. כל שבת היינו קמים ב-5 בבוקר לנקות ת'הפגודה.
- היו לנו כל מיני כבשים ועזים, פרות. כל מיני בעלי חיים גדולים. היה לנו פונים קטנים, שטלנד

2. נטיה מגיל צעיר, רקע משפחתי

- בעלי חיים? ... כבר. כבר מכיתה א' התחלתי להגיע לפינת חי בקיבוץ.
- זה האמת שרוב הילדים מגיעים לפינת חי. ואני תמיד אהבתי בעלי חיים. זה גם משהו במשפחה. יש לי בן דוד של אמא שלי הוא פרופסור לוטרניריה. היה מנהל מכון וטרנירי. אשתו וטרנירית כולם היו וטרנירים ותמיד היו מביאים כלבים. ומגדלים כלבים. והם שופטים בינלאומיים בתחום הכלבנות.
- תמיד אהבתי לעבוד עם אנשים. גם בתור ילד הייתי עובד עם ילדים בפינת חי. ילדים עם כל מיני קשיים הייתי עוזר להם. זה משהו משפחתי. אצלנו במשפחה כולם ככה. אחות שהיא עובדת סוציאלית, אחות שנייה חינוך מיוחד, כולם בתחום הטיפול.

היבט שני: מאפיינים של העבודה עם בעלי חיים

1. התמודדות מול התנגדות: סיפור של מאבק שמעיד על קרבה לבע"ח

- שכנעתי את ההורים שלי לקחת כלבה אמרתי להם: "אני מקים פה כלביה טיפולית ומשלבים סוסים וכלבים". אמרו שהם לא רוצים אבל לא וויתרתי להם, הקמתי! השגתי תרומות והכול, גם עזרו לי קצת ולקחתי

הלוואה. אמרתי "אני בונה". אני לא רוצה שיעזרו בכלום. הייתי צריך רק ללכת לכל מקום לשכנע את המנהלים שיבינו מה זה למדתי שנתיים בלוינסקי בתחום הזה של טיפול

2. יושרה

- ואצלי, באמת שלי, זה ... ויסלח לי פרויד ומי שזה לא יהיה, בעלי חיים הם לפני המטופל מבחינת הבריאות הנפשית והפיזית שלהם. זאת אומרת לא הכול בשם הטיפול.

3. עבודה עם אוכלוסיות מיוחדות

- אם את רוצה לראות מי הילדים הדפוקים בבית ספר תבואי בהפסקה לפינת החי. זה בית ספר עם הרבה ילדים משולבים והרבה ילדים עם בעיות קשות קשות קשות, כל הילדים עם בעיות תקשורת נמצאים אצלנו בהפסקה. כולם באים. הם לא מתקשרים אחד עם השני אבל מאוד קשורים עם החיות. כל אלה שאין להם חברים באים אלינו, והרבה מאלה a לא מצליחים להבין כלום בכיתה או לא מצליחים להתרכז בכיתה.

היבט שלישי: זהות מקצועית

1. ציפייה לפרופסיונאליות בתחום עם נהלים מובנים

- זה הרעיון שלנו לעשות מחקרים ולעבוד מה שנקרא מקצועי
- יש פה צוות מאוד גדול. אנחנו ממשיכים לפתח תוכניות. כל מטופל עושה אינטייק, יש לנו תוכניות לכל מטופל, תיק אישי
- אמרתי ששלחו אותי למרכז, לעשות שיתוף פעולה עם מכללות. ולעשות מחקר. אני מאוד-מאוד רוצה שכבר השנה בבית ספר עם הפרעות מאוד קשות נפשיות לעשות מחקר.

2. בידול ממקצוע הפסיכולוגיה כמייצג טיפול

- אנחנו לא נכנסים לתחום שאנחנו לא מבינים בו. לא נכנסים לתחום פסיכולוגי עמוק.
- ברגע שאתה עובד על מטרה של ילד. הוא עבר אינטייק. אני ספק של קופת חולים מכבי. ברגע שבאים פה ילדים עם מטרה טיפולית, אז אתה עושה להם טיפול. הם לא באים לפה בשביל להעביר את הזמן שלהם. בחוץ-לארץ לא קוראים לזה טיפול, קוראים לזה סיוע. אבל מבחינת מה שאנחנו עושה זה-זה.
- הגעתי למסקנה שבדיוק מאותה סיבה שלא רציתי להיות פסיכולוגית, שידעתי שזה לא יעשה לי טוב. העבודה עם בני אדם. הקשר היומיומי הוא עם בני אדם ההצלחה או כישלון שלך הוא בבני אדם. וזה שכאלו יש עוד איזה עוזר נוסף זה לא אומר שאתה לא פסיכולוג. שאתה לא בתפקיד של פסיכולוג. שאתה מטפל. ידעתי שאני לא רוצה להיות פסיכולוגית ובסוף עכשיו מצאתי את עצמי הכי פסיכולוגית מכל החברות שהמשיכו לתואר שני

3. ההגדרה כמורה מול מקצוע ההוראה

- אני *המורה של החיות ומנסה בעיקר לערב יותר את התלמידים, את הילדים עם החיות.
- יש בזה הרבה אספקטים טיפוליים. אני גם מרגישה שאני עושה עבודה רגשית מאוד גדולה עם הרבה ילדים... ויש הרבה מה לעשות אבל אני מורה. שזה מאוד מקל עלי מבחינת האחריות ה: : רגשית שלי למה שקורה שם. אני בסך הכול מורה. אני מלמדת אותם, אני.... פותחת נושאים, מדברת איתם בעיקר אני מרגישה ש: : אני. אני נותנת איזשהו מקום פורקן כזה ל: : לכל מיני חוויות שקשורות למין ולמוות וכל מיני דברים שלא מדברים עליהם בבית ספר שעולים אצלנו מאוד חזק.

4. בין חינוך לטיפול

- אנשים שהולכים לטיפול זה פחות אלה שיעבדו בגני ילדים
- באמת בקטע החינוכי בעיקר אני עושה את זה יותר. הפן טיפולי קורה בכל מקרה, כי הם פשוט באים במגע עם החיות.
- ל' : זה הדבר שאני חייבת לתת להם לנקות, לעשות משהו רוצים לקחת את זה ולגעת בקקי כאילו לעשות משהו עם עצמם. לתת להם תחושה של שייכות לבית ספר, של שייכות למקום, שיש להם ערך, שיש הצדקה לקיום שלהם כאן, שזה משהו שמאוד חסר לילדים בימינו.

המלצות

- א. לאור הנטייה הגוברת לראות את הסיוע בעזרת בעלי חיים כתחום טיפולי יש צורך לעצב את ההכשרה המקצועית למתכשרים בתחום כך שתספק את הידע המקצועי והכלים המעשיים הדרושים לעבודה טיפולית. צעד ראשון בשינוי זה יכול להתבטא בשינוי שם תכנית ההכשרה כך שיגדיר באופן מפורש את המהות הטיפולית של התכנית.
- ב. לאור החשיבות שעולה בממצאים לגבי השימוש בפינת חי כדרך עבודה ולאור תת השימוש שנעשה בפינות חי יש צורך לגייס את המנהלים של מוסדות החינוך במטרה להרחיב את ההקמה ושימוש בפינת חי. במקביל יש צורך ללמד את הסטודנטים להשתמש בפינת חי כסטינג טיפולי ולא רק כמשאב חינוכי.
- ג. לאור הממצא בדבר הזהות המקצועית המעומעמת עולה הצורך לגבש אותה וניתן לעשות זאת באמצעות יצירת קשר עם איגוד מקצועי שיכול להמשיך את ההכשרה ולדאוג לזכויותיהם, באמצעות כנסים וימי עיון, עידוד המשך ההתמקצעות באמצעות ימי עיון וכנסים מאמצים להגברת ההדרכה המקצועית שניתנת על ידי אנשי מקצוע מוכרים.
- ד. לאור המגבלות של הצוות החינוכי כמספקים תמיכה בלתי פורמאלית במקום העבודה מוצע לבנות קבוצות עמיתים אשר יוכלו לספק תמיכה רגשית, רעיונות יישומיים, שיח משותף בנושא בעלי חיים ויוכלו לחזק את הזהות המקצועית.